

Igy minden szükséges intézkedés illendően és pontosan végre hajtván, akadály nélkül kezdetét vette a nemzeti fontos ünnepély. Megzendült a polgári éneklőkar hatalmas és erőteljes férfihangja s Kölcsey ismert Hymnusát, „Isten áldd meg a magyart!“ buzgón s buzditón, egybevágó öszhangzással éneklé.

Most Filep Mihály állta föl, a számára készített asztal mellett. Minden zaj egyszerre elesillapult. A közönség szemei teljes várakozással függöttek a szónokon. Mindenki vágyott hallani s közelebbről megérteni, hogy mely okok lobbantották föl e napon az öszves magyar haza pihegő szívét, melyek a dicsőített Kazinczy Ferencz nevéhez csatlakozó érdemek és fontos eszmék. Filep Mihály pedig így szóla az egybegyült sokasághoz:

„Üdvözöllek, testvéreim! örömmel üdvözöllek titeket; — mert látom, hogy az ós Avas lábainál is, méltánylatot és lelkesedést talál még a nemes érdem. Látom, mikép a polgár-élet küszöbein belől, a békés családkör szelid tüzhelyeinél is, viraszt még nemzetiségünk Géníusza, s ünnepi koszorut fon ezen évszázados nagy nap emlékéhez, mely „magyar hazánknek, irodalmunknak, s nemzetiségünknek, ily messze évekre szóló, alkotó lelket adott.“ — S ezt látva édesen zendül meg lelkemben, a költőnek ama szava: „él még nemzetem Istene!..“

„Igen, — él! s ezt bizonyítja e mai ünnepély is, mely hogy annál emlékezetesebb legyen s hogy tárgyát annál inkább fölfoghassuk: lépünk vissza egy pár embernyommal, — megszemplélendők ott amaz ör-

yendetes szívárványt, a küzdő idők sötét felhőiben. —

„Ki áll ott, egy — ősi nyelvét megvetni s feledni kezdő — zsibbadásba merült nép között? . .

„Arcán fájdalom, — homloka körül bánat szövétneke világít; de szemeiben, bátorság és szent lelkesedés tüze lángol.

„Más nyelven, új nyelven, ősei magas röptü nyelvén szólal meg, mely elandalítja a szívet, megreszkettetí a lelket, fölleleveníti, és tetterre buzdítja a megzsibbadott erőket. —

„Nem gondol az üldözéssel, és tövis koszorúval, mely reá vár.

„Nem gondol a kétkedéssel, melyet az elálmélkodott nép hozzá intéz: „vajjon mi lesz ebből? . .“

„Nem gondol a gunynyal, az írástudók csúfolódásaival, kik őt legkimélőbb esetben is, eszeveszettnek kiáltják.

„Ki ez, — a vízfolyam ellen, kies révpartra evezni akaró férfiú?...

„Kazinczy Ferencz ez, szép nyelvünk s irodalmunk pályatörő bajnoka. — Kazinczy Ferencz ez, kinek évszázados születési ünnepélyét ma üljük. Ő tanita bennünket úgy beszélni magyarul, a mint ma beszélünk; s úgy írni, a mint ma írunk. S ő az, a ki megérdemli, hogy az utókor — miglen egy magyar léssen — hálás érzelemmel és emlékezettel tisztelje. —

„Született e nagy jövődőt teremő lélek, Bihar megyében, 1759-ik év, october 27. Ér-Semlyénben, nagy szüléi házában. Aty-

ja, Kazinczy József, Abauj megyében Alsó-Regmeczen lakott; anyja az Ér-Semlyénben lakó Bossányi Ferencz leánya volt. Kilencz éves korában, Késmárkra küldetett a német nyelv tanulása végett, s onnan egy év elmúltával Sáros-Patakra, hol iskoláit 1779ben elvégezvén, Kassán, utóbb Eperjesen, s végre Pesten törvényt gyakorla. — Itt, gr. Ráday Gedeonnal ismerkedék meg, ki nagy befolyással vala ifjui lángoló lelkére; báró Orczy Lőrincz ismeretsége által pedig 1784ben Abauj megyében aljegyző lön. Később gr. Török Lajos a kassai kerületi tanulmányok királyi igazgatójának ajánlására, II. József császár 1786ban a nemzeti iskolák felügyelőjévé nevezte. — Ezen hivatalban, míg egyfelől alárendeltjeinek teljes tiszteletét és szeretetét nyeré meg, másfelől irodalmi munkássága által, a magyar olvasó közönség kedvenczévé

lőn. — A fényes kezdet azonban megszakadt, midőn az 1793ki események következtében, 1794. év Decemb. 14-ke éjjelén Alsó-Regmeczi lakásán elfogatván Budára, később Kufsteinba majd végre Munkácsra hurczoltatték. S bár fölötte is elderült a halálos ítélet: de életének megkegyelmeze a fejedelem; mignem 1801. Junius 28-án 2387 napi szenvedés után szabadon bocsáttaték. —

„Kiszabadulása után, nyugalom és boldogságért epedve, 1804ben November 11-én gr. Török Lajos idősb leányát Zsófiát vezeté oltárhoz, kinél nem volt jobb hites-társ, valamint nálánál sem volt szeretőbb férj, mit számos levelei tanusítanak. — E házasságból 7 gyermekei lőnek, kik közzül az utolsó, Lajos, 1821. született, mikor Kazinczy már 62 éves vala. Munkás életének fáklyája, az 1831ben

kiütött epemirigy következtében, August. 22. rövid de nagy gyötrelmek után Zemplén megyében, Széphalmi magányában aludott ki, midőn életének 72-ik s irodalmi pályájának 56-ik évét számlálta.

„S hogy e nemes lélek pályafutása mily nagyszerű és közreható volt, mutatja azon törekvés, melyet élte föladataul kitűzött. Kettőt ohajtott ugyanis elérni: gondolatokat s műérzetet önteni a nemzetbe, s oly nyelvet nyújtani annak, mely a gondolatok minden árnyéklatainak kifejezésére alkalmas legyen. Kazinczy Ferencz, nagy előttünk azért, a mit kivinni akart; s ha költészetünk, szóval irodalmunk jelen helyzetét tekintjük, nagy ő azért is, a mit elérni tudott. —

„És jelenkorunkban?... Kazinczyra több szükségünk van mint husz évvel ezelőtt;

mert nincs irónk, kinek példánya és működése, tanuságosabb volna Kazinczyénál! — Hiszen ma is azzal kell magunkat biztatni, mivel ő magát és honfiait 1785ben biztatá, midőn a magyar nyelv mivoltáról és íróinkról elmélkedvén, imígyen szóla: „De hová, hová szenderit el hizelgő álmodozásom? . . Ah! messze, igen messze estünk attól a fényességétől a dicsőségnék, melynek arany hajnalát, kevéssel ez előtt már viradni láttuk. De a sopánkodásnak nincsen semmi haszna. Töröljük meg elázott szemeinket, gyűljünk össze a muzsák oltáránál, esküdjünk együvé, s isteni eredetünkben bizakodván, egész szabadsággal haladjunk elébb azon az uton, a melyről se csalogatás, se szidalom nem tántorithat el!” (Gessner idyllimái, ford. Kazinczy Ferencz Kassán 1788.)*

*) Lásd közhasznú ismeretek tára. VII. köt 1833. 110. lap.

— újabbkori ismeretek tára. V. köt. 1853. 1—23. lapokon.

„Igy ítelt Kazinczy Ferencz! . . Oh! mert tudta ő, hogy: „rögös az út, melyen az emberi nem, s egyes nemzetek, kifejlődésök felé haladnak. — A mező, mielőtt új maggal vettetett be, éles ekével fölszántva, egy ideig kopáran áll: — ezt látjuk a nemzeteknél is; — e mezőkön, melyek fölött Isten, fenséges eszméit elhinti, az, mit a lefolyt kor hozott, kiirtatik, hogy helyette új, s üdvös termés nőhessen. — Az erdő szebben nő, ha a vész erős karja, egyes haldokló törzsökeit kidönté, a mély gyökereket fölrázta, az ágakon függő magvat messze helyekre vitte el, hogy ottan fákká nőjenek: úgy a népek sem fejlődhetnek örökké derült napok között. —“ *)

„S most már ha kérjük, hogy azon korban, mely Kazinczyé volt, mi adá neki ezen

*) B. Eötvös J. „Magyarország 1514. II. köt. 148. lap.

kitartást és bátorságot: nem lehet másként felelnünk, mint így: e kitartást és bátorságot adá Kazinczynknak, ama szent hajdanban is működött kettős tüzes nyelv, az isteni erőnek és ihletnek e magasztos nyilatkozványa.

A kettős tüzes nyelv, e kettős és egymástól elválhatlan jelképe a hűségnek és reménynek.

A hűség, hazája és azon kedves ősi nyelv iránt, mely édesebben zeng, mint az Aeol hárfa az éjféli óráiban; édesebben, mint Memnon szobor a hajnal biborán; s hatalmasabban, mint a harczy tárogató. —

A remény, hogy ily szép nyelv nem halhat-el mint a hattyu lezengett dala; nem szabad meghalnia: de világra szólónak, s egetket verdesőnek kell lennie.

És e kettős tüzes nyelv erejétől föllel-

kesedett férfiú, lankadatlanul tört a röges és tövises pályán előre — és mindig előre.

És bár a teher alatt roskadozott; s bár a nagy küzdelem után kiérdemlett koszorú, oly igen égeté is hálántékait; s bár az eredmény, élete nyugalmaiba kerüle: mégis így szóla véreihez, s ekként buzdítá azokat: „a haza éljen; vesszek el én bár.... a haza fénye örök!...

És a magyar örömmel vevé e beszédet; megnyílt szíve annak hallatára; — föltárult lelke előtt a multnak dicsősége, a jelennek törpesége, s a jövőnek ragyogó álma; — és nagy megindulása közben, szemeiből a szemrehányás égető könye után, az örömmel meleg gyémántcseppjei hullának; és miután kikozogta magát, beszélt az édes haza nyelvén, és oly felette igen jól esett az lelkének. —

„Jöttek aztán a küzdelemnek napjai. A bajnok, martyri önfeláldozással hunyt el. — Így tértek hozzá egyenkint, és egymásután, a későbbi idők több irodalmi fölkentjei is. Nyomor, szükség, szegénység volt osztályrészek; ebből font koszorút a sors, küzdelmeikért. — De a miért küzdöttek, az fenmaradt. Legdrágább kincsünk, a nyelv él; és — mivel gyökere, annyi nemes szívek vérével öntöztették meg — erőteljes növekedésnek, s gazdag virulásnak kezd indulni. —

Legdrágább kincsünk a nyelv él, és élni fog.

Üljük meg azért véreim! örömmel ez évszázados születési ünnepet a legnemesebb ügy diadalának ünnepét! —

És ti kicsinyhitűek!... bátorodjatok! —

Mint eddig zengett: — úgy ezután is

fog zengeni nyelvünk halmokon és völgyeken! —“

Nagy tetszés követé e rövid, világos emlékbeszédet, s az öszves közönség sorai között élénkebb öröm és lelkesülés volt észrevehető, miután mindenki közelebbről megérthette e polgár-ünnep célját, jelentését és fontosságát. Osztatlan éljenzések között távoztak helyéről a szónok s rögtön utána, Kazinczynak már föntebb is idézett „Fogy az élet“ kezdetü bordalát zengé az éneklő-kar, ismerős kedvenczét s talán gyermekkori dalpajtását az itt megjelent dalos polgárok nagy részének. —

A dal elzengését Zsutay János felgymnasiumi tanuló szavalata váltá fel. Tompa Mihály koszorús költeményét adta elő, igen helyes gondoskodás lévén, hogy a dicsőítő

szép versezet ez egyszerü polgár-körben is fölolvastassék s buzdítson nemes lelkesedésre minél több sziveket. E tekintetben csakugyan ohajtott czélt is ért a koszorus költemény; mert hatása nemcsak az utána fölriadt általános éljenzés hangjaiban nyilatkozik, hanem lényeges befolyással volt arra is, hogy — mint azonnal látni fogjuk — szép kezdeménynyel s így cselekedettel koronáztassék a felköltött lelkesedés. —

Elsillapodván a különböző tetszésnyilatkozatok, az éneklőkar folytatta működését. A minden magyar szívet megragadó „Hazádnak rendületlenül“ nemzeti dal zendült meg ajkain. — Látni kellett e pillanatban ama becsületes arcokat, mint lobogott rajtuk a hő érzelmek lángja! mint tükröződött a szemekben a sugárzó lelkesedés, mint remegett azokban itt-ott egy csillogó könny!

Midőn a nemzeti dal elhangzott zengelmétől még teljes fogékonyságban s átmelegülésben dobogtak a szívek: egy értelmes polgár, Bede György szabómester ragadta meg a kedvező pillanatot s körülbelől következő szózáttal fordult a közönséghez:

„Tisztelt polgártársaim! Nem azért szólok, mintha ez ünnep tárgyának, a dicsőült nagy Kazinczy Ferencznek érdemeit akarnám fölemlegetni: elmondták azt nálam avatottabbak; és mi gyönyörrel hallgattuk azt és tápláltuk azzal lelkünket. Fölszóllalásom czélja csupán az, hogy megemlitsem, miszerint nemzetünk jobbjai a dicsőült nagy honfi erényét egy emlékszobor föllállításával ohajtják örökíteni. E szoborművet majdan úgy mondhatjuk méltólag magunkénak, ha költségeihez aránylag minnyájan hiven hozzájárulunk. S

midőn én ennek létesítésére filléráldozatomat ime leteszem: fölhevok mindenkit, rakják le ajánlataikat a nemzetiség oltárára, hogy a czélba vett emlék fölállittassék s hirdesse a késő maradéknak is, hogy mi, jeleseinket s azoknak emlékezetét, habár későn is, becsülni s tisztelni tudjuk és akarjuk!”

S most egyike következett a hazafias szivreható legszebb jeleneteknek. Tudniüllik a fölhevó szózat után áldozatra kész örömmel, tolongott a hallgatóság azon asztal felé, mely mellett Filep Mihály, mint szónok, foglalt helyet s önzetlenül rakta ott le filléreit mindenki, ez többet, az kevesebbet, de minnyájan egyenlő készséggel és buzgalommal. —

E közadakozásban nem hiányzottak a nemes részvét és törekvés egyes feltűnő képei. Amaz ezüst haju és szakállu öreg iparos

a közlelkesedés árjától elragadtatva, csöndes komolysággal és huzamos készülődéssel von elő zsebéből egy, hihetőleg régen ott tartogatott szép fényes ezüst tallért s azon kijelentéssel, hogy sem hajához sem szakállához nem lévén illendő, bankó czédulával áldozni a nemzetiség oltárán, örömmel teszi le a szent czélra „ezen igaz jó tallért.“ — Egy tehetős polgár, látván a mindenfelől nyilatkozó buzgó részvétet, körülszót és észrevétlenül eltűnik a társaságból. Rövid idő múlva pihegve jelen meg az adakozás asztala mellett s egy öt pfrtos bankjegyet tesz arra, kinyilatkoztatván hogy történetesen nem vala pénz nála a mint ide jött, s ő e bankóért haza futott, hogy a jók közzül ki ne maradjon. —

Az adakozások bevégeztével, az idő is ugyancsak előre haladván, bucsudalát kezdé